



**Վ. ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ  
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ  
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ  
ИМЕНИ В. БРЮСОВА  
BRUSOV STATE UNIVERSITY**

**ԲԱՆԲԵՐ  
Վ. ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ  
ВЕСТНИК ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ  
В. БРЮСОВА  
BULLETIN OF BRUSOV STATE UNIVERSITY**

---

**ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ  
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

**ПЕДАГОГИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ**

**PEDAGOGY AND SOCIAL SCIENCES**

**2 (57)**

**Վ. ԲՐՅՈՒՍՈՎԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ  
«ԼԻՆԳՎԱ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ**

**ԵՐԵՎԱՆ - 2021**

**ԱՆՁՆԱԿՈՂՄՆՈՐՈՇԻՉ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ  
ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐՈՒՄ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ  
ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

**ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՂԱՐԻԲՅԱՆ**

*Հիմնաբառեր՝ անձնակողմնորոշիչ կրթություն, դպրոցական, անվտանգության մշակույթ, արտակարգ իրավիճակ, ուսուցման տեխնոլոգիա*

Հոդվածում ներկայացված է անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի շրջանակներում արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացի էական բնութագրերը՝ ընդհանուր մանկավարժագիտական տեսանկյունից, ինչպես նաև արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթության տեխնոլոգիայի հիմնադրույթները: Արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի շրջանակներում հետազոտությունների ուղղություններից ելնելով հիմնավորված է անձնակողմնորոշիչ ուսուցման տեխնոլոգիաների դերը դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում, հաշվի առնելով այն, որ անձնակողմնորոշիչ, այսինքն անհատականության վրա հիմնված ժամանակակից մոտեցման ակունքները գտնվում են հումանիստական հոգեբանություն մեջ: Կարևորվել է անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի լույսի ներքո ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության դերը և ներկայացվել են դրա անփոխարինելի հատկանիշները ըստ հեղինակի կարծիքի:

Հասարակական առկա ճգնաժամերն հիմնականում կապվում են կրթության համակարգի, դրա ժամանակակից նպատակների սահմանման, նոր արժեհամակարգի նախագծման և դրանց իրականացման համարժեք միջոցների որոնման հետ: Անձնակողմնորոշիչ տեխնոլոգիաները վերափոխափոխում են այդ ամենը և հարուցում նոր մակարդակի մանկավարժական գաղափարներ:

Անձնակողմնորոշիչ կրթության նկատմամբ մոտեցումը, ըստ էության, կապված է մանկավարժության հումանիստական ավանդույթների հետ, ինչն իր արմատներով խորանում է դեպի մարդկային մշակույթի ակունքները: Այդ մասին, մասնավորապես, նշված են Սոկրատի, Պլատոնի, Արիստոտելի, Պյութագորասի և, ավելի ուշ, հռոմեական մտածողներ՝ Պլուտարքոսի, Սենեկայի և այլոց աշխատանքներում: Հումանիզմի ծաղկումը կապում են միջնադարում կրոնականոնական և տոտալիտար համակարգերի հաղթահարման հետ, երբ տեղի ունեցավ մարդկային ոգու արտառոց վերելք և նշանավորվեց որպես Վերածնունդ: Այս առումով, սովորաբար շեշտադրվում են Թ. Մորի, Թ. Կամպանելլի, Հ. Չեսթերոնի, Ֆ. Ռաբլեի, Յան Կոմենսկու և այլո անունները, ավելի ուշ՝ այս համաստեղությունը լրացրեցին նոր ժամանակի ներկայացուցիչներ՝ Մ. Մոնտեն, Ժ. Ռուսոն, Լ. Տոլստոյը, Կ. Ուշինսկին, Ս. Շացկին, Վ. Սուխոմլինսկին և այլք:

Անձնակողմնորոշիչ, այսինքն անհատականության վրա հիմնված ժամանակակից մոտեցման ակունքը հումանիտար հոգեբանությունն է: Ելնելով սեփական հետազոտություններից, Ա. Մասլուն եզրակացրել է, որ անձնակողմնորոշիչ, անհատականության վրա հիմնված էություն և ինքնիրացման հատկանիշներ ունեցող անձինք կարող են համարվել հաջողակ և որպես հոյակապ հոգեկան առողջության օրինակներ (Маслоу 2008: 352):

1990-ականների վերջին բացահայտվեց, որ սովորելը չի կարող հիմնվել միայն այն սկզբունքների վրա, որոնք ուղենշում միայն մարդու հոգևոր և մտավոր զարգացումը: Եվ, կրթությունը շրջվեց դեպի դպրոցականի անձը և հումանիստական գաղափարները, որոնք առաջացրեցին մանկավարժների հետաքրքրությունը անձնակողմնորոշիչ կրթության սկզբունքների հանդեպ, որոնց նախատիպ են XXI դարի մանկավարժական տեսությունները և համակարգերը:

Այսօր չափազանց արդիական են աշակերտակենտրոն, անձնակողմնորոշիչ դաստիարակության հայեցակարգերը: Անձնակողմնորոշիչ մոտեցումը, որպես դպրոցականների անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման մանկավարժական գործընթացի կազմակերպման մեթոդաբանական հիմք ուսումնասիրել են մի շարք ռուսական գիտնականներ՝ Վ. Սերիկովը, Ե. Բոնդարևսկայան, Ի. Յակիմանսկայան: Ժամանակակից հայ մանկավարժներից այս հիմնախնդիրը կարևորել են Լ. Ասատրյանը, Ա.Թովուզյանը, Ի.Կարապետյանը, Զ.Գյուլամիրյանը և այլք (Ասատրյան 2010: 191, Թովուզյան 2009: 296):

Կրթության անձնակողմնորոշիչ մոտեցումը ճանաչվել է որպես ժամանակի անհրաժեշտություն, սակայն մեծ մասամբ այն քննարկվում է գիտական աշխատանքներում և դեռևս չի դարձել մանկավարժական մեթոդաբանական արտացոլման օբյեկտ ու մանկավարժական հանրության մեջ չի հասել զանգվածային գիտակցության պատկերացումների մակարդակի:

Հիմնվելով մեր կողմից իրականացված տեսական վերլուծության վրա, կարող ենք փաստել, որ այս պահին, կրթության տեսության մեջ կան կրթության անձնակողմնորոշիչ տեխնոլոգիայի 3 հիմնական մոտեցումներ.

1. Վ. Սերիկովը նշում է, որ անձնակողմնորոշիչ ուղղվածության ուսուցման ընթացակարգային հիմնական բնութագիրն է ուսուցման այնպիսի իրավիճակը, որն արդիականացնում է և դպրոցականների անձնական գործառույթները դարձնում պահանջված: Այս հայեցակարգը հիմնված է իրավիճակային սկզբունքի վրա: Հայեցակարգի հիմնական հասկացություններն են՝ դպրոցականը՝ որպես ուսումնական գործընթացի սուբյեկտ, անձի փորձը, անձնակողմնորոշիչ մանկավարժական իրավիճակը: «Առաջադրանք-երկխոսություն-խաղ» եռամիասնությունը բացահայտում է անձնակողմնորոշիչ ուսուցման «տեխնոլոգիական համալիրի» յուրահատուկ հիմքերը (Сериков 1996:216):
2. Ե. Բոնդարևսկայայի անձնակողմնորոշիչ ուսուցման հայեցակարգի անձամշակութաբանական մոտեցումը հիմնված է մշակութային համապատասխանության սկզբունքի վրա: Ըստ նրա, անձնակողմնորոշիչ ուսուցումն դպրոցականների մտավոր զարգացման մակարդակի և անձնական հնարավորությունների հաշվառմամբ ուսուցչի յուրահատուկ անհատական (հեղինակային) գործունեությունն է որոշակի առարկայական ոլորտում ուսումնական գործունեության նախագծման և դրա գործնական կազմակերպման ուղղությամբ: Հայեցակարգի կենտրոնական հասկացություններն են՝ մշակութային անձ, մշակութաբանական անհատական-անձնային մոտեցում (Бондаревская 2016: 172):
3. Ի. Յակիմանսկայայի սուբյեկտիվ-անձնային մոտեցումը հիմնված է երեխայի անհատականության բացահայտման սկզբունքի վրա՝ նրա համար ինքնուրույն և կարևորություն ունեցող գործունեության միջոցով: Ըստ նրա՝ անձնակողմնորոշիչ ուսուցումն այնպիսի ուսումնառություն է, որի հասկացության և ձևավորման միավորը ուսումնական իրավիճակն է, որը թույլ է տալիս լուծել ուսումնական գործընթացի խնդիրները,

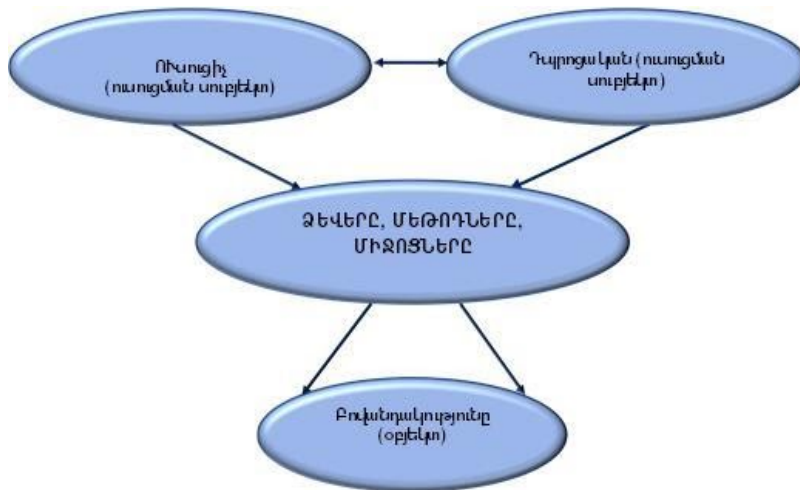
որոնցում դպրոցականն ընդգրկվում է որպես գործունեության օբյեկտ (Якиманская 2013: 222):

Այս տիպի տեխնոլոգիաները նախատեսում են ուսուցչի գերիշխանության և դպրոցականի պասիվ դիրքի վերափոխումը՝ հիմնված նրա անհատականության վրա: Նման վերափոխումը կապված է այն բանի հետ, որ ուսուցիչը ոչ միայն դասավանդում և դաստիարակում է, այլև խթանում է դպրոցականի հոգեբանական և սոցիալական ու բարոյական զարգացումը, պայմաններ ստեղծում նրա ինքնազարգացման համար:

Հայեցակարգի հիմնական հասկացություններն են՝ սուբյեկտիվ փորձը, ուսումնական աշխատանքի եղանակը:

Ըստ Ի. Յակիմանսկայայի ուսուցման անձնակողմնորոշիչ հայեցակարգի՝ այդ տեխնոլոգիայի էությունը արտահայտվում է դպրոցականի նկատմամբ ուսուցչի հետևողական վերաբերմունքում, որպես սեփական անձի ինքնուրույն զարգացման համար պատասխանատու, և միևնույն ժամանակ, որպես ուսումնադաստիարակչական ազդեցության սուբյեկտ: Հեղինակը զարգացնելով անձնակողմնորոշիչ աշակերտակենտրոն ուսուցման տեխնոլոգիայի հայեցակարգը, շեշտում է դպրոցականի անձի գաղափարը որպես նպատակ, ինչը նրա ուսուցման ընթացքում կրթական փորձի կարևոր գործոնն է (Якиманская 2013: 222):

Այսպիսով, ուսուցման անձնակողմնորոշիչ տեխնոլոգիայի և ավանդական տեխնոլոգիաների միջև հիմնական տարբերությունն առաջին հերթին այն է, որ սուբյեկտ-օբյեկտային հարաբերությունները փոխարինվում են սուբյեկտ-սուբյեկտային աշակերտակենտրոն հարաբերությամբ: Այս եզրակացությունը կարելի է պատկերել հետևյալ նկարում:



Նկ. 1. Սուբյեկտ-սուբյեկտային աշակերտակենտրոն հարաբերությունը անձնակողմնորոշիչ կրթության տեխնոլոգիայում

Մեր կարծիքով, արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում ավելի արդյունավետ կլինի Ի. Յակիմանսկայայի անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի սուբյեկտիվ-անձնային մոտեցումը:

Մեր կարծիքով, արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի շրջանակներում առկա են հետազոտությունների տարբեր ուղղություններ: Դրանք են՝ անձնակողմնորոշիչ կրթության տեսությունն ու պրակտիկան, անձնակողմնորոշիչ ուսուցման հայեցակարգի պատմական նախադրյալները, անձնակողմնորոշիչ ուսուցման համակարգերի և տեխնոլոգիաների ստեղծման միջազգային փորձը, դրանց մանկավարժական համեմատական վերլուծությունը, ուսուցման անձնակողմնորոշիչ համակարգերի պայմաններում մանկավարժական նպատակադրման աղբյուրներն ու ընթացակարգերը, կրթական բովանդակության ընտրությունը և համադրությունը անձնակողմնորոշիչ մոտեցման տեսանկյունից, անձնակողմնորոշիչ ուսուցման տեխնոլոգիաները, մանկավարժական կազմի և ուսումնական հաստատությունների ղեկավարների վերապատրաստումը:

Ուսուցման անձնակողմնորոշիչ տեխնոլոգիայի նպատակը երեխայի անհատական ճանաչողական ընդունակությունների

առավելագույն զարգացումն է՝ կենսագործունեության իր ունեցած փորձի օգտագործմամբ:

Աձնակողմնորոշիչ ուսուցման հիմնական խնդիրներն են՝

- դպրոցականի սուբյեկտիվ փորձի օգտագործում ուսուցման նպատակներով: Սուբյեկտիվ փորձը նրա սեփական կենսագործունեության, դրա ճանաչողության, սոցիալականացման, ինքնազարգացման և ինքնիրացման փորձն է,
- յուրաքանչյուր դպրոցականի անհատական ճանաչողական կարողությունների զարգացում,
- դպրոցականի անհատական (սուբյեկտիվ) փորձի առավելագույն բացահայտում, օգտագործում,
- օգնություն անհատին ինքնագիտակցման, ինքնորոշման և ինքնիրացման, այլ ոչ թե կանխորոշված հատկությունների ձևավորման նպատակով,
- անհատի մոտ անվտանգ կենսագործունեության մշակույթի ձևավորում, որը թույլ է տալիս ճիշտ կառուցել կյանքը, որոշել կենսակերպը և վարքագիծը:

Ինչպես ցանկացած մանկավարժական տեխնոլոգիայի, այնպես էլ անձնակողմնորոշիչ կրթությունը կառուցված է հետևյալ բաղադրիչներից՝ հայեցակարգային հիմունքներ, ուսուցման բովանդակային մաս, դաստիարակության նպատակային ուղղություն, նախագծված զարգացման դրական մակարդակ, գործառույթային մաս, ծրագրային-մեթոդական ապահովում (մեթոդիկա):

Անձնակողմնորոշիչ կրթության ուսուցման հիմքը դպրոցականի անձի հանդեպ մարդասիրական մոտեցումն է: Եվ դա, իր հերթին, ենթադրում է. դպրոցականի ճանաչումը՝ որպես ուսումնական գործընթացի հիմնական սուբյեկտ, նրա անձնային հատկությունների, նրա ունակությունների, հակումների և հետաքրքրությունների ամբողջ շարքի առավել ամբողջական բացահայտումը և ձևավորումը՝ հաշվի առնելով նրա իրական հնարավորությունները, դրական բարոյական և էթիկական որակները, կարևորելով դպրոցականի հանդեպ մարդկային և ժողովրդավարական վերաբերմունքը, նրա անձի նկատմամբ հարգանքը, նրա մտավոր և ֆիզիկական զարգացման առանձնահատկությունները, պահանջմունքերը և վարքի դրդապատճառների ընկալումը, վստահելի հարաբերությունների և բարենպաստ հոգեբանական միջավայրի, մթնոլորտում ստեղծման ու դպրոցականի անձի կայացման գործում օժանդակության անհրաժեշտությունը: Եվ այս ամենը՝ դպրոցականի հետ համագործակցության պայմաններում, բացառելով հարկադրանքը և հաշվի առնելով նրա ցանկություններն ու հետաքրքրությունները: Ընդ

որում, կարևոր է այն միջոցների որոշումը, որոնք ապահովում են սահմանված նպատակի իրականացումը դպրոցականի սուբյեկտիվ փորձի բացահայտման, ուսումնական գործընթացում նրա անձի նպատակային զարգացման միջոցով:

Արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթության տեխնոլոգիայի հայեցակարգի հիմնադրույթներն են՝

- ուսումնական գործընթացը բոլոր մակարդակներում (տարրական, հիմնական, ավագ դասարաններ) կառուցված է ընդհանուր սկզբունքների, նպատակների և արժեքների հիմքի վրա,
- դպրոցն առավելագույն բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում դպրոցականի անհատականության զարգացման համար,
- դպրոցն այն սոցիալական հաստատությունն է, որտեղ յուրաքանչյուր դպրոցական պետք է իրեն դրսևորի որպես ինքնատիպ, անկրկնելի անհատականություն, ինչը կարող է ապահովել դպրոցականի անձնակողմնորոշիչ կրթությունը,
- ուսուցման նպատակն է ստեղծել հոգեբանական և մանկավարժական պայմանների համակարգ, որը հնարավորություն է տալիս դասարանում աշխատել ոչ թե դեպի «միջին» դպրոցականը կողմնորոշմամբ, այլ յուրաքանչյուրի հետ առանձին՝ հաշվի առնելով անհատական ճանաչողական հնարավորությունները, կրթական պահանջմունքներն ու հետաքրքրությունները,
- ուսումնական գործընթացի հիմնական գործառույթն անհատական զարգացման կազմակերպումն է:

Անձնակողմնորոշիչ կրթության տեխնոլոգիայի մեթոդական հիմքը կրթական գործընթացի անհատականացումն ու տարբերակումն է: Ըստ անձնակողմնորոշիչ կրթության սկզբունքների՝ անհրաժեշտ է ապահովել դպրոցականների գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների ձեռքբերումը՝ շեշտադրելով ուսումնադաստիարակչական գործընթացում նրանց անձնային որակների ձևավորումը և դպրոցականներին ընդունելով որպես ինքնագնահատման, ինքնիրացման և ինքնակատարելագործման ակտիվ սուբյեկտներ:

Արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի հիմնական բնութագրիչ է մարդակենտրոն մոտեցումը՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի կենտրոնում աշակերտի անձն է: Ուսումնադաստիարակչական գործընթացը հարմարեցված է երեխայի



կրթական պահանջումներին և հնարավորություններին: Մարդասիրական մոտեցումը, խթանում է երեխայի հոգեմտավոր զարգացումը: Այս պարագայում յուրահատուկ հոգեթերապևտիկ մոտեցումն ապահովված է դաստիարակության գործընթացի հուսալի հայտորոշմամբ, ստեղծված է համագործակցային մթնոլորտ և ստեղծագործական միջավայր: Դպրոցականն ազատ է, ակտիվ, հարգում է իրեն և իր շրջապատը, համագործակցող է, նախաձեռնող, ստեղծագործ: Ըստ անձնակողմնորոշված դաստիարակության հայեցակարգի՝ ուսուցչի կարևոր որակներն են՝ հասկանալ երեխային, ճանաչել երեխայի առանձնահատկությունները և ընդունել նրա եզակիությունը, երեխային ընդունել այնպիսին, ինչպիսին նա կա:

Անձնակողմնորոշիչ կրթության տեխնոլոգիան միտված է դպրոցականի անձնային որակների ձևավորմանը, նրա ընդհանուր զարգացմանը ոչ թե պատվերով, այլ բնահարմարության սկզբունքով՝ ներթափանցելով երեխաների ներաշխարհ, ճանաչելով և ընդունելով նրանց ինքնատիպությունը, իմանալով և հաշվի առնելով նրանց առանձնահատկությունները, հետաքրքրությունները, ապահովելով բազմակողմանի, ազատ և ստեղծագործական անհատի ձևավորումը: Անձնակողմնորոշիչ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի իրականացումն ուսուցչից պահանջում է դպրոցականների նկատմամբ ցուցաբերել մանկավարժական օժանդակություն և աջակցություն:

Անձակողմնորոշիչ տեխնոլոգիայի վրա հիմնված արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման ուսուցման տեխնոլոգիաներին ներկայացվում են որոշակի պահանջներ.

- ուսումնական նյութը պետք է ապահովի դպրոցականի սուբյեկտիվ փորձի բովանդակության բացահայտումը, ներառյալ նրա նախորդ ուսուցման փորձը:
- Դասագրքում գիտելիքների ներկայացումը պետք է ուղղված լինի ոչ միայն դրանց շրջանակի, ծավալների ընդլայնմանը, ուրվագծմանը, մասերի ամբողջացմանը կամ ինտեգրմանը, առարկայական բովանդակության ընդհանրացմանը, այլև յուրաքանչյուր դպրոցականի առկա փորձի մշտական վերափոխմանը:
- Ուսուցման ընթացքում անհրաժեշտ է անընդհատ համահարթեցնել դպրոցականի փորձը՝ տրվելիք գիտելիքների գիտական բովանդակության հետ:
- Պետք է ապահովել ոչ միայն արդյունքի, այլև գլխավորապես ուսումնական գործընթացի հսկողություն և գնահատում, այսինքն՝ այն որ իրականացնում է դպրոցականն ուսումնական նյութը յուրացնելիս,

ուսուցման գործընթացում պետք է լինի դպրոցականների սուբյեկտիվ փորձի մշտական համակարգում՝ ձեռք բերված գիտելիքների գիտական բովանդակության հետ:

- Դպրոցականի կրթական գործունեության ուղղորդիչ խթանումը պետք է գիտելիքներ յուրացնելու ընթացքում նրան ապահովի ինքնակրթության, ինքնազարգացման, ինքնադրսևորման հնարավորություններ:
- Ուսումնական նյութի հաղորդումը պետք է կազմակերպվի այնպես, որ դպրոցականն առաջադրանքները կատարելիս, խնդիրները լուծելիս ընտրելու հնարավորություն ունենա: Անհրաժեշտ է խթանել դպրոցականների ուսումնական նյութն ինքնուրույն ընտրելու, օգտագործելու, մշակելու նրանց համար ամենակարևոր եղանակները, գնահատել ուսումնական աշխատանքի մեթոդները, որոնք դպրոցականը օգտագործում է ինքնուրույն, արդյունավետ:
- Ուսումնական գործողությունների կատարման եղանակների վերաբերյալ գիտելիքներ ներմուծելիս անհրաժեշտ է առանձնացնել ուսումնական աշխատանքի ընդհանուր տրամաբանական և հատուկ առարկայական մեթոդները՝ հաշվի առնելով դրանց գործառույթները դպրոցականի անձնային զարգացման մեջ:
- Ուսումնական գործընթացը պետք է ապահովի ուսուցման՝ որպես սուբյեկտիվ գործունեության կազմակերպումը, իրականացումը, գնահատումը: Դրա համար անհրաժեշտ է առանձնացնել ուսումնական միավորները, դրանց նկարագրությունը, ուսուցչի կողմից դրանք դասի ժամանակ, անհատական աշխատանքում օգտագործելը (շտկման, կրկնուսուցման տարբեր ձևեր):

Արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթության գործառույթներն են՝

- մարդասիրական, որի էությունը մարդու ինքնության ներքին արժեքի ճանաչումն ու նրա ֆիզիկական և բարոյական առողջության ապահովումն է, կյանքի իմաստի և նրանում ակտիվ դիրքորոշման, անձնական ազատության, սեփական անձի առավելագույն իրացման հնարավորության գիտակցումը,
- մշակույթաստեղծման, որն ուղղված է կրթության միջոցով մշակույթի պահպանմանը, փոխանցմանը, վերարտադրմանը և զարգացմանը,
- սոցիալականացման, որն ապահովում է հասարակություն մուտք գործելու համար անհրաժեշտ անհատի սոցիալական փորձի ձեռք բերումը, յուրացումը և վերարտադրությունը:

Արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի զարգացման գործընթացում անձնակողմնորոշիչ կրթությունը ձևավորում է աշակերտների հետևյալ հմտությունները՝ ինքնուրույն ձեռք բերել և ստեղծագործորեն օգտագործել գիտելիքները, ինքնուրույն և պատասխանատու որոշումներ կայացնել, պլանավորել գործողությունները ցանկացած իրավիճակում, կանխատեսել և գնահատել դրանց արդյունքները, ստանձնել պատասխանատվություն իր և շրջապատի համար:

Մեր կարծիքով, անձնակողմնորոշիչ կրթության հայեցակարգի լույսի ներքո ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության անփոխարինելի հատկանիշներն են՝

- իր գործողությունների հիմնավորումը, ինքնազարգացումը, ներքին մասնագիտական դրդապատճառների վրա հիմնված ինքնիրացումը,
- առկա ուսուցման և դաստիարակչական պրակտիկայի արդյունավետ այլընտրանքների շարունակական որոնումը,
- ուսուցման և դաստիարակության հեղինակային մոդելի հիմքի վրա նպատակադրումը և նպատակների իրագործումը,
- դպրոցականների հետ համատեղ ուսումնական գործունեության բովանդակության տարրերի համատեղ ըմբռնումը,
- ուսուցման և դաստիարակության բովանդակության մեջ հեղինակային տարրերի ներդրումը,
- իր անձնական և մասնագիտական վարքի ռեֆլեքսիան,
- ընդունված որոշումների համար պատասխանատվությունը,
- հաղորդակցման սեփական մանկավարժական մոտեցումների տեսանկյունից գործունեության և հաղորդակցման ձևերի ընդունումը կամ մերժումը,
- մանկավարժական հաղորդակցման գործընթացում երկխոսությունն ու ինքնադրսևորումը:

Այսպիսով, արտակարգ իրավիճակներում դպրոցականի անվտանգության մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործընթացում անձակողմնորոշիչ մանկավարժական տեխնոլոգիայի կենտրոնում է աշակերտի անձի եզակիությունը, որը ձգտում է առավելագույնի հասցնել իր անձի, հնարավորությունների իրացումը (ինքնիրացումը)՝ իր բնածին ունակությունների սահմաններում, և որը ունակ կլինի կյանքի տարբեր տեսակի իրավիճակներում կատարել գիտակցված և պատասխանատու ընտրություն: Անձի կողմից այդպիսի որակների ձեռքբերումն է այդ կրթության հիմնական նպատակը, ի տարբերություն գիտելիքների ու

սոցիալական նորմերը դպրոցականին փոխանցելու ավանդական ֆորմալ տեխնոլոգիայի:

#### ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ REFERENCES

1. Ասատրյան Զ.Ա., Անձնակողմնորոշիչ ուսուցման հայեցակարգային դրսևորումները մանկավարժության պատմության մեջ, Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ, 3/9, 2010.- 191 էջ:  
Asatryan Z.A., And'nakoghmnoroshich owsowcman hayecakargayin drs&orowmner'y' mankavarjhowt'yan patmowt'yan mej, Mankavarjhowt'yan & hoguebanowt'yan himnaxndirner, 3/9, 2010.- 191 e'j:
2. Թոփուզյան Ա.Օ., Հումանիստական դաստիարակության հիմնախնդիրը մանկավարժության մեջ, Եր.: Լինգվա, 2009.-296 էջ:  
T'op'owzyan A.O', Howmanistakan dastiarakowt'yan himnaxndiry' mankavarjhowt'yan mej, Er.: Lingva, 2009.-296 e'j:
3. Бондаревская Е.В., Учителю о личностно-ориентированном образовании. – Ростов-на-Дону: «Ростиздат», 2016.- 172 с.  
Bondarevskaja E.V., Uchitelju o lichnostno-orientirovannom obrazovanii. – Rostov-na-Donu: «Rostizdat», 2016.- 172 s.
4. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. -Санкт-Петербург: Питер, 2008. - 352 с.  
Maslou A. Motivacija i lichnost'. 3-e izd. -Sankt-Peterburg: Piter, 2008. - 352 s.
5. Сериков В.В., Личностно ориентированное образование: концепции и технологии. олгоград, 1996. - 216 с.  
Serikov V.V., Lichnostno orientirovannoe obrazovanie: koncepcii i tehnologii. olgograd, 1996.-216 s.
6. Якиманская И.С., Основы личностно ориентированного образования [Электронный ресурс]: [Монография] /И.С. Якиманская. 2-е изд. (эл.)- М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2013. - 222 с.  
Jakimanskaja I.S., Osnovy lichnostno orientirovannogo obrazovanija [Jelektronnyj resurs]: [Monografija] /I.S. Jakimanskaja. 2-e izd. (jel.)-M.: BINOM. Laboratorija znaniy, 2013. - 222 s.

**РУЗАННА ГАРИБЯН - ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ  
ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ**

## КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ШКОЛЬНИКА В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ

**Ключевые слова:** *личностно-ориентировочное образование, школьник, культура безопасности, чрезвычайная ситуация, технология обучения*

В статье представлены сущностные характеристики процесса формирования и развития культуры безопасности школьника в чрезвычайных ситуациях, в рамках концепции личностно-ориентированного обучения с общепедагогической точки зрения. Обоснована роль технологий личностно-ориентированного обучения в процессе формирования и развития культуры безопасности школьника, с учётом того, что современный личностно-ориентированный подход основан на идеях гуманистической психологии. Подчеркнута также роль профессиональной подготовки учителя в свете концепции личностно-ориентировочного обучения и представлены ее важнейшие характеристики.

## RUZANNA GHARIBYAN - PERSON-ORIENTED TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF SCHOOLCHILDREN'S SAFETY CULTURE IN EMERGENCY SITUATIONS

**Keywords:** *person-oriented education, schoolchild, safety culture, emergency, teaching technologies*

The article presents the essential characteristics of the process of the formation and development of schoolchildren's safety culture in emergency situations, within the framework of the concept of person-oriented learning from a general pedagogical point of view. The role of person-oriented learning technologies in the process of the formation and development of schoolchildren's safety culture in emergency situations has been substantiated. It has taken into account that the origin of the modern person-oriented approach is based on humanistic psychology. The role of the teacher's professional training is emphasized and its irreplaceable features (according to the author) are presented.

Ներկայացվել է՝ 09.03.2021

Գրախոսվել է՝ 05.03.2021

Երաշխավորվել է ԲՊՀ Մանկավարժության և լեզուների դասական դասն մեթոդիկայի ամբիոնի կողմից՝ 23.04.2021